

лиши. В открытой печати недопустимо раскрывать психотехнологии подготовки оперативников к осуществлению ролевого поведения, раскрывать методы и механизмы формирования навыков ролевого перевоплощения, позволяющего проходить проверку не только при перекрестном опросе, но и на полиграфе (детекторе лжи).

Автор считает необходимым привлечь внимание специалистов в области юридической психологии, психологии ОРД, практических психологов ОВД к данной проблеме и необходимости ее научной и практической разработки.

Список литературы:

1. Закон Украины «Об оперативно-розыскной деятельности». К., 1993. 2. Методические рекомендации по психологическому изучению и отбору кандидатов в оперативные подразделения ОВД РФ /Под ред. канд. мед. наук В.В. Чумакова. М., 1994. 3. Деликатный С., Половникова Ж., Прыгунов П. Основы профессионально-психологической подготовки сотрудников личной охраны. К., 1998. 4. Дэвид Майерс Социальная психология. П., 1998. 5. Прелин И. Агентурная сеть. М., 1998. 6. Прелин И. Последняя вербовка. М., 1998.

В.М. Форноляк

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ-ПЕРЕГОВОРЩИКІВ ПО ЛІНІ БОРОТБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Тероризм відноситься до ряду складних соціальних явищ, що отримали значне поширення в сучасному світі і його проблеми набули в нашому суспільстві особливу актуальність. Для правоохоронних органів особливу складність являє собою такий вид діяльності терористів, як захоплення заручників, оскільки і при їх звільненні досить часто гинуть люди.

Вирішення задач звільнення заручників здійснюється через дві стратегії: силовий вплив з обов'язковим психологічним компонентом та ненасильницькі дії, в першу чергу – переговори, найважливіша мета яких – збереження життя заручників і учасників операції з відповідними гарантіями для терористів.

Для ведення переговорів з метою звільнення заручників і затримання терористів потрібні спеціально психологічно підготовлені співробітники.

Підбір переговорщиків, у функції яких входить ведення переговорів з терористами, що захопили заручників, повинен здійснюватися на добровільній основі, з урахуванням особливостей кандидатів: їх здібності дебатувати в стресових ситуаціях, спостережливості, необхідних інтелектуальних, комунікативних, характерологічних задатків, гуманних спонукань. Вони повинні володіти необхідними знаннями в галузі психології і педагогіки, пройти спеціальну підготовку.

Однією із головних задач Академії Служби безпеки України та Академії внутрішніх справ України є підбір та підготовка висококваліфікованих спеціалістів, справжніх професіоналів, які здатні протидіяти терористичним просям. Професорсько-викладацький склад повинен прикладати максимум зусиль для підготовки спеціалістів, що приймають участь в операціях по звільненню заручників.

Для кваліфікованої підготовки переговорщиків в ході навчально-виховного процесу важливе інформаційне забезпечення педагогічного процесу, що виступає одним із найважливіших факторів, що чинить позитивний вплив

на підготовку таких спеціалістів. Повне інформаційне забезпечення сприяє інтенсифікації педагогічного процесу.

Одним з найважливіших напрямків удосконалення підготовки оперативного складу по лінії боротьби з тероризмом та озброєння їх необхідними науково-методичними професійними вміннями є методичне забезпечення навчального процесу. В процесі підготовки таких спеціалістів доцільно застосовувати такі навчальні методи:

1. Ігровий метод проведення практичних занять застосовується в тих випадках, коли опрацьовувана тема вміщує навчальний матеріал, який, будучи статичним по своєму характеру, може розроблятися по ролях, тобто в процесі занять використовувати елементи ділової гри. Ділова гра – один з методів активного навчання слухачів для вироблення в них навичок прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, а також як засіб тестування певних здібностей [2], оскільки в діловій грі можна змодельовати конкретну обстановку переговорів з терористами, закріплювати навички психологічної боротьби, впливу на терористів з метою схилити їх до відмови від протиправної поведінки, досягнути припустимої для всіх згоди.

Цей метод дозволяє вирішувати найважливіше дидактичне завдання: розробляти практичні питання, в яких необхідна взаємодія різних спеціалістів при забезпеченні припинення терористичного акту, пов'язаного із захопленням заручників.

Особливість даного методу в тому, що він дозволяє вести заняття шляхом діалогу. Завдяки цьому у слухачів розвиваються комунікативні здібності, творче мислення, формуються такі професійно-ділові якості, як сміливість в прийнятті рішень, відповідальність за свої дії і поступки, самостійність, принциповість та ін.

2. Важливим є також метод аналізу конкретних ситуацій (під ситуацією розуміється сукупність взаємопов'язаних фактів і явищ, що характеризують певний етап чи період переговорного процесу). Основною метою цього методу практичного навчання є розвиток комунікативних умінь, а також формування у слухачів складних умінь, що сприяють розвитку творчого мислення, яке характеризує здібність людини самостійно добувати знання і ефективно застосовувати їх при вирішенні складних професійних завдань. Доцільно проводити аналіз конкретних ситуацій на групових заняттях, де слухачі виконують роль терористів і переговорщиків і за них приймають рішення.

При підборі ситуацій до практичних занять необхідно додержуватись таких правил: вони повинні бути реальними, повчальними і мати практичну спрямованість.

Головне в роботі викладача – організувати обговорення навчальних питань. І в процесі їх обговорення викладачеві важливо: забезпечити високий науковий рівень виступів; домагатися максимальної практичної спрямованості на професійну підготовку слухачів, як спеціалістів; забезпечувати високу активність слухачів на занятті.

Для цього в ході заняття рекомендується:

- залучати кожного слухача у всі види колективної творчої роботи на занятті шляхом застосування експрес-запитань: «А Ви як думаєте? А Ваша думка? А що Ви можете додати? З чим Ви не згодні і чому? Яка Ваша точка зору на це? і т. п.;

- намагатися логічного і точного висвітлення думок, чистоти мови у виступах і докладах шляхом слідкування за змістом виступів і діями виступаючих;

- учити веденню дискусії, в якій кожен повинен вміти: слухати інших, активно і науково обгрунтовано відстоювати свою точку зору; делікатно, але достатньо принципово спростовувати помилкову позицію чи неприпустиме рішення співрозмовника та ін.;

- намагатися, щоб кожен наступний виступаючий висловлював свою думку про виступ попереднього слухача (схвалив його чи поправив, при необхідності задав запитання);

- працювати на семінарі зі всією групою, а не з окремими слухачами.

На заняттях від слухачів вимагається правильно оцінити кожную ситуацію і прийняти необхідні рішення чи інші організаційні дії. Перевага цього методу в тому, що в процесі обговорення ситуації слухачі, так би мовити включаються в реальну обстановку, і, використовуючи набуті знання, свій практичний досвід, навчаються приймати рішення, знаходити відповіді на питання оперативної практики.

3. Ефективним є також метод мозгової атаки («психічного штурму») – це один із основних методів висвітлення ідей для прийняття оптимальних рішень в екстремальних умовах чи у випадках, коли розв'язання конфлікту під час дії терористичного акту важко передбачити. Суть його полягає в колективному пошуку нестандартних прийомів шляхом висвітлення ідей для розробки психологічно виважених рішень. Він застосовується для розвитку у слухачів динамічності мислительних процесів, абстрагування від різних обмежень і звичних поглядів на явища і процеси.

Головна мета його в тому, щоб сформувані у слухачів вміння зосереджуватись на певному вузькому актуальному завданні.

Застосування даного методу буде ефективним в тому випадку, коли всі учасники будуть дотримуватись наступних правил:

- викладачі і слухачі намагаються активно і спільними зусиллями вирішити складну проблему;

- обговорення проблеми передбачає свободу думок і дозволяє висунення будь-яких ідей і версій;

- заборона взаємних критичних зауважень і оцінки дій інших, оскільки вони заважають народженню нових ідей;

- нешаблонне мислення учасників – одна з умов успішності творчого пошуку;

- чим більше пропозицій, тим більша можливість появи нових ідей;

- для пошуку рішень забороняється використання відомих способів, прийомів, засобів [1].

У процесі занять важливо сформувати оптимістичний настрій і впевненість слухачів у пошуку рішень даної проблеми, оскільки це збільшує їх розумову і психічну активність.

4. Останнім часом широкого поширення у вищих закладах освіти набув професійний тренінг. Професійний тренінг – це специфічна і досить ефективна форма практичних занять, яка повинна знайти більш широке застосування і в Академії СБ України та Академії внутрішніх справ України, як одна з ведучих форм професійного навчання спеціалістів. Професійний тренінг – активний метод групової роботи, призначений для формування складних на-

вичок і умінь, необхідних для ефективного виконання професійної діяльності [3]. Професійний тренінг важливо використовувати для навчання спеціалістів-переговорщиків. Основним методом проведення професійного тренінгу є ігрове імітаційне моделювання і вирішення безперервно ускладнюваних професійно-орієнтованих ситуацій. При цьому здійснюється педагогічно доцільне поєднання індивідуальної і групової діяльності слухачів.

Професійний тренінг дає можливість формувати у слухачів навички і уміння комплексного застосування знань і забезпечує їх перенесення в практичну діяльність.

Для проведення професійного тренінгу потрібен набір таких професійно-орієнтованих ситуацій, що являють собою сукупність найбільш типових для даної теми навчальної дисципліни подій, явищ, які можуть зустрічатися в професійній діяльності спеціаліста і потребують вирішення в даній темі заняття.

Для активізації пізнавальної діяльності слухачів на заняттях ситуації повинні бути:

- реальними, типовими для даного виду діяльності, що мають імовірний характер розвитку;

- проблемними, неоднозначними для вирішення;

- цікавими для слухачів своєю новизною і оригінальністю.

Методика оцінки результатів роботи учасників тренінга повинна включати критерії, за якими оцінюються функціональні дії спеціалістів-переговорщиків під час дії терористичного акту.

У той же час важливою передумовою підвищення ефективності навчально-виховного процесу на потоці підготовки оперативного складу по лінії боротьби з тероризмом є забезпечення постійного зворотнього зв'язку між слухачами та викладачем, систематичне отримання викладачем своєчасної інформації про стан засвоєння знань, формування умінь і навичок слухачів. Це дає можливість викладачеві оперативно проаналізувати отриману інформацію і відповідним чином організувати подальшу роботу на занятті (групову, фронтальну, індивідуальну).

Список літератури:

1. Горлинский В.С. Система гибкого обучения специалистов высших учебных заведений МВД России. М., 1997.
2. Малий енциклопедичний словник співробітника СБ України. К., 1996.
3. Психология. Словарь /Под ред. А.В. Петровского и М.Г. Ярошевского. М., 1990.

О.В. Іщенко

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ КУРСАНТІВ ДО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ

Проблеми підготовки фахівців-професіоналів для ОВС були і залишаються актуальними, особливо в умовах розбудови незалежної Української держави. Державі і громадянам дорого коштують упущення в роботі міліції, висока плінність кадрів, особливо в перші роки навчання або роботи, випадки загибелі і травматизму працівників під час виконання оперативно-службових завдань.

Одним із суттєвих питань вдосконалення роботи закладів освіти системи МВС є підвищення ефективності адаптації курсантів у період навчання.